

ІНСТИТУТ БІПАТРИЗМУ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

INSTITUTE OF DUAL CITIZENSHIP: FOREIGN EXPERIENCE

Белов Д.М.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Лазорик Є.,
юридичний факультет
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У статті досліджено особливості правового регулювання інституту біпатризму. Проаналізовано чинне законодавство України. Наведено приклади із практичного досвіду застосування інституту біпатризму в зарубіжних країнах.

Ключові слова: біпатризм, громадянство, держава, громадянське суспільство.

В статье исследованы особенности правового регулирования института бипатризма. Анализируется действующее законодательство Украины. Приводятся примеры из практического опыта применения института бипатризма в зарубежных странах.

Ключевые слова: бипатризм, гражданство, государство, гражданское общество.

In the article the features of the legal regulation of the institution of dual citizenship. The authors analyze the current legislation of Ukraine. An example of practical experience in the application of the institute of dual citizenship in foreign countries.

Key words: dual citizenship, citizenship, state, civil society.

Постановка проблеми. Одним із основних прав людини, відповідно до Загальної декларації прав людини, є право на громадянство. Саме громадянство є тією підставою, що дає особі, яка має статус громадянина, можливість володіти повним комплексом прав, свобод і виконувати обов'язки, закріплені законодавством певної держави. Серед юристів та науковців світу подвійне громадянство має багато прихильників і ще більше – противників. Держави по-різному ставляться до подвійного громадянства своїх підданих. Одні розглядають його як безпосередню загрозу національній безпеці й упродовжують різні форми боротьби з цим явищем, інші – використовують усі можливі переваги подвійного громадянства.

Питання інституту подвійного громадянства залишається актуальним як для світової, так і для української спільноти, адже у світі вже давно існує критична маса людей, якій просто необхідно безперешкодно переміщатись у будь-який час. На сьогодні стає очевидним те, що і звичайному студенту, і впливовому бізнесменові, які перебувають на різних суспільних щаблях, потрібно виконати спільне завдання – зробити світ більш доступним для себе, зробити так, щоб не бути людиною, що дивиться на світ через паркан. Часто єдиним ефективним виходом є інструмент подвійного громадянства.

Стан дослідження. Цим питанням займалася низка вітчизняних і зарубіжних науковців – це і спеціалісти з конституційного права, і юристи-міжнародники, а також політологи, історики: В. Кикотя, А. Винокуров, С. Кабирадж, А. Георгіца, А. Синельников, А. Денисов, Д. Златопольський, Ф. Бербер, Г. Еллінек, П. Вейс, Х. Ван Пенхейс, А. Макаров та інші. Враховуючи результати їхніх досліджень, можна зробити однозначний висновок, що інститут подвійного громадянства є настільки ж цікавим, наскільки заплутаним і нерегульованим. На глибоке переконання авторів, щороку ситуація змінюється й потрібна швидка та ефективна реакція на сьогоденні події в межах питання біпатризму.

Цим зумовлена й наукова новизна статті, яка полягає в тому, що загалом вона написана в час правової та духовної перебудови Європи, світу й України, інформаційної війни, боротьби за життя у вільному суспільстві з дотриманням основоположних прав і свобод. Якщо раніше це питання зводилося лише до боротьби з біпатридами всередині дер-

жави, то на сьогодні Європа та світ на прикладі сепаратистських тенденцій сходу України й існування біпатридів у Криму зрозуміли, чим недостатньо чітке врегулювання цього питання як на національному, так і міжнародному рівнях може обернутися для однієї держави зокрема і світової спільноти загалом. Вчасне зупинення відцентрових тенденцій, заборона існування, боротьба з подвійним громадянством – це запорука мирного співіснування у світі, неможливість впливу сусідніх держав на населення й територію держави, на якій проживають громадяни, що мають правовий зв'язок із декількома державами.

Мета статті – знайти відповіді на питання щодо природи виникнення біпатризму; правового статусу особи біпатрида; регулювання цього питання міжнародним правом і поширеність цього явища у світі; умови й випадки отримання громадянства деяких держав; ставлення останніх до цього феномена; позитивні та негативні наслідки для особи біпатрида й держав, до громадянства яких він належить; можливість правового врегулювання цієї проблеми при дотриманні прав і свобод особи згідно з Міжнародними конвенціями та договорами.

Автори статті переконані, що досвід зарубіжних країн допоможе Україні знайти правильні методи врегулювання цього питання в межах нашої країни, адже багато держав упродовж свого розвитку мали змогу зіткнутися з інститутом біпатризму й змогли врегулювати його існування на своїх теренах як у законодавчому, так і в практичному аспекті, що значно зменшило, а загалом і унеможливило вияви відцентрових, сепаратистських тенденцій, які на сучасному етапі маємо можливість спостерігати в Україні.

Виклад основного матеріалу. Перший момент, на який варто звернути увагу, – необхідність трактування поняття біпатризму. Біпатриди (від латин. *bi* – подвоєння та грец. *patris* (*patridos*) – батьківщина) – це особи, які водночас мають громадянство двох або більше країн. У більшості випадків, цей стан виникає в разі колізії при застосуванні законів про набуття громадянства, а саме:

- дитина, яка народилася на території держави, що застосовує принцип «права ґрунту», від батьків, котрі є громадянами держави, що застосовує принцип «права крові», отримує з моменту народження подвійне громадянство;
- подвійне громадянство виникає також у разі одруження жінки, яка є громадянкою країни, законодавство

якої не позбавляє жінку свого громадянства при її одруженні з іноземцем (наприклад, Франція, Швеція), або громадянкою такої країни, що автоматично надає громадянство жінці-іноземці, яка одружилася з її громадянином (Бразилія);

– натуралізація – прийняття у громадянство певної держави на прохання заінтересованої в тім особи – також може породити ситуацію подвійного громадянства, якщо таке прохання задовольняється стосовно особи, визнаної громадянином іншої держави.

Такі основні умови виникнення ситуації подвійного громадянства в силу колізії законів про громадянство. Можливі й інші ситуації, що породжують подвійне громадянство, зокрема на основі міжнародного договору.

Від біпатридів, тобто осіб, які мають два або більше громадянства, потрібно відрізнити подвійне громадянство, властиве деяким складним державам. Так, подвійне громадянство належало громадянам СРСР, тому що вони були громадянами Союзу і громадянами суб'єктів федерації. На підставі ст. 8 Договору про Європейський Союз кожний громадянин держави-члена, крім володіння громадянством патрімоніальної держави, є і громадянином Союзу [3].

Щодо міжнародних норм урегулювання питання подвійного громадянства, то автор переконаний, що вони є недостатньо діючими та неефективними, іншими словами – нейтральними: не забороняють й не вимагають його обов'язкового введення. Отже, вирішення цього питання повністю належить до внутрішньої юрисдикції держави і знаходиться під її виключним суверенітетом, тобто держави абсолютно вільні у виборі дозволяти чи забороняти множинне громадянство. Єдиним винятком із цього правила є те, що ст. 14 Європейської конвенції про громадянство 1997 р. [1] містить положення, яким рекомендує державам дозволяти подвійне громадянство дітям, які автоматично набули різних громадянств при народженні, а також громадянство, яке набувається автоматично у зв'язку зі вступом у шлюб. Проте множинне громадянство викликає достатньо велику кількість проблем, що засвідчили неефективність і байдуже ставлення щодо цього питання, найбільшою з яких є колізія юрисдикцій.

Принцип невизнання подвійного громадянства записаний у ст. 3 багатосторонньої Гаазької конвенції «З деяких питань стосовно колізій законів про громадянство» 1930 р. [2]. Але цю конвенцію ратифікували лише 13 держав, тому вона не набула значення загальновизнаної норми міжнародного права. Якщо перед національним або міжнародним судом постає проблема встановлення громадянства біпатридів, судді користуються прецедентом, створеним Міжнародним судом ООН у справі Ноттебома [4], який був за документами водночас громадянином Ліхтенштейну і Гватемали. Згідно з вердиктом Міжнародного суду, громадянство біпатридів у спірних справах установлюється за концепцією ефективної громадянської належності, тобто керуються такими критеріями, як місце постійного проживання (доміцилій), місце роботи, місце реального користування громадянськими й політичними правами, володіння нерухомою власністю. Цей прецедент посідає вагомe місце серед нормативно-правових актів, якими керуються при погодженні питань біпатризму.

То які ж існують негативи, а які позитиви біпатризму у світі? Множинне громадянство має як позитивні, так і негативні наслідки. Необхідно виділити позитивні наслідки встановлення множинного громадянства, до яких належать такі: додаткові гарантії реалізації та захисту прав і свобод особи, оскільки особи, які володіють множинним громадянством, мають рівні права й обов'язки з громадянами держави, у якій вони проживають, водночас зберігаючи культурні й інші зв'язки з державою походження; вигоди щодо права на проживання у двох і більше державах, права на повернення та збереження громадянства в змішаному шлюбі; держава, що приймає, легше інтегрує

резидента з множинним громадянством, ніж іноземного громадянина, а держава походження зберігає зв'язок зі своїм громадянином, що насамперед важливо для держав, які розвиваються; наявність значної кількості осіб із множинним громадянством може сприяти інтенсифікації зв'язків між державами.

Водночас множинне громадянство має певні негативні наслідки, зокрема такі: множинне громадянство здатне створити для індивіда додаткові обов'язки, виконати які або доволі складно, або ж занадто обтяжливо. Його можуть зобов'язати нести військову службу у двох або більше державах, сплачувати податки одразу у двох державах (США, Канада) у випадку, коли відсутня відповідна міждержавна угода про уникнення подвійного оподаткування, тощо. Таке встановлення подвійних обов'язків є правомірним, відповідно Гаазької конвенції 1930 р., щодо деяких питань, які стосуються колізії законів про громадянство; особа з множинним громадянством, згідно з Гаазькою конвенцією 1930 р., має значно менші права на дипломатичний захист. Згідно з міжнародним правом, захист державою її громадянина щодо держави іншого громадянства особи не дозволяється, що підтверджується міжнародною практикою держав; неминучі колізії в правовому статусі особи з множинним громадянством через суперечності в законодавстві двох або більше держав вирішуються зазвичай не на користь цієї особи; стосовно осіб із множинним громадянством виникають труднощі у сфері міждержавних відносин, оскільки, з одного боку, може виникнути суперечка про громадянство особи між державами, які вважають її своїм громадянином, а з іншого – третя держава з тих чи інших підстав може бути змушена вирішувати, якому громадянству особи з множинним громадянством надати перевагу; державою особа з множинним громадянством завжди буде сприйматися як недостатньо лояльна; множинне громадянство не розв'язує проблеми культурної, мовної та іншої інтеграції; у правовому контексті ефективність множинного громадянства і для особи, і для держави мінімальна – особа може повноцінно користуватися правами й виконувати обов'язки лише перед однією державою, права ж і обов'язки перед іншою державою фактично є декларативними [8, с. 11].

Правознавець С. Кабірдж, висвітлюючи позитивні й негативні аспекти множинного громадянства, уважає, що це явище створює більше проблем, ніж надає переваг [9, с. 19–27]. З огляду на внутрішнє законодавство, кожна з держав, яка допускає множинне громадянство, має право вважати особу, котра має громадянство двох і більше країн, тільки своїм громадянином, якщо це не суперечить її міжнародним зобов'язанням, і може вимагати від неї виконання громадянських обов'язків (зокрема військової повинності), чим і ускладнює правове становище осіб, які мають два або більше громадянств. Це й зумовлює негативне ставлення більшості держав до таких осіб [7, с. 214]. Відповідно до принципу доміцилію (принцип місця проживання), особи, які мають громадянство двох або більше країн, можуть користуватися правами й виконувати обов'язки лише щодо держави постійного проживання. Тому фактично особа, яка має громадянство двох або більше країн, є громадянином лише однієї держави.

Більшістю держав не передбачено особливого правового статусу для біпатридів. З погляду національного законодавства їх розглядають або як власних громадян, або як іноземців. Проте певні відмінності все-таки можна зауважити.

По-перше, перебуваючи на території держави, громадянином якої вони є, біпатриди не користуються дипломатичним захистом іншої держави громадянства. У випадку перебування в іноземній державі вони мають право на захист держави постійного місця проживання.

По-друге, біпатриди мають ідентичні права й обов'язки відносно кожної держави громадянства, як і звичайні гро-

мадяни. У зв'язку з цим досить часто виникають проблеми, особливо це стосується військової служби та сплати податків. Завдяки активній діяльності держав у сфері укладання угод про уникнення подвійного оподаткування, вирішення останнього питання все рідше викликає колізії. Тут, як правило, застосовують норму, яка передбачає, що особа сплачує податки в тій державі, де постійно проживає. Щодо військової служби, то тут ситуація набагато складніша. Тому це питання досить часто регулюється спеціальними двосторонніми угодами між державами, які дозволяють подвійне громадянство. Зазвичай передбачається, що особа відбуває військову повинність у державі, де вона постійно проживає. Таке положення було закріплено у ст. 21 Європейської конвенції про громадянство 1997 р. [1], яка, зокрема, передбачає, що особи, які мають громадянство двох або більше держав-учасниць, повинні виконувати свій військовий обов'язок стосовно лише однієї з них. Проте у випадку оголошення мобілізації будь-якою з держав громадянства особа вважатиметься військовозобов'язаною стосовно кожної з таких держав.

З усіх інших колізійних питань, що випливають із множинного громадянства, держави можуть укласти спеціальні угоди. Якщо такі угоди відсутні, зазвичай збігається принцип ефективного громадянства.

То як до подвійного громадянства ставляться в різних країнах світу?

Загалом у світі є близько 100 держав, які допускають можливість подвійного громадянства. Але слід зауважити таке: по-перше, усі вони, на відміну від України, давно відбулися як держави. По-друге, у них немає таких, як у нас, зовнішніх і внутрішніх загроз. Варто зазначити, якщо країна формується переважно з емігрантів, як, наприклад, Ізраїль, то подвійне громадянство там навіть схвалюють, оскільки воно сприяє формуванню державних стратегій. Загалом для великих і розвинених країн подвійне громадянство не вважається великим злом. У тій же Росії активно відпрацьовують ідею так званого «руського мира», який має охоплювати тих росіян, які виїхали на постійне місце проживання в інші країни, й утримувати їх під парасолькою російської імперії. Взагалі кожна країна по своєму регулює інститут подвійного громадянства. Якщо у двох різних країнах проживає спільний етнос, то укладають міждержавні угоди, які мають регулювати питання соціальної поведінки «подвійних» громадян, зокрема оподаткування чи служби в армії.

Справді, у світі немає одноставного підходу до цього питання.

Наприклад, громадянин США може стати громадянином іншої країни і при цьому зберегти своє американське громадянство, якщо інша країна не зобов'язує його відмовитися від громадянства США. До речі, в американському законодавстві немає поняття «подвійне громадянство», але Державний департамент в інтересах розширення міжнародної співпраці не звертає уваги на те, що багато нових американців, які подорожують світом, також не відмовилися від старої батьківщини. Утім в американському паспорті прямо вказано, що «власник його не визнає більше жодного громадянства».

Прикладом суперечності є традиційний текст присяги для осіб, котрі отримують американське громадянство, який вимагає від того, хто присягає, не лише вірності новій батьківщині, а й відмови від попереднього громадянства. Американська влада не переслідує тих, хто прийняв присягу, зберігши при цьому за собою колишнє громадянство.

Якщо ж говорити про Європу, то одні країни ЄС відкидають його, натомість інші дозволяють. Так, Ірландія визнає подвійне громадянство, Австрія – ні. У Голландії та Італії органи влади на подвійне громадянство заплющують очі. У Туреччині та Греції подвійне громадянство законом дозволено, тоді як Норвегія і Швеція його категорично забороняють. В Іспанії дозволено мати подвійне

громадянство лише певних країн. А швейцарський громадянин може придбати паспорт іншої країни, але тоді він раз і назавжди втрачає свій. При цьому будь-яка людина, котра отримала «посвідчення швейцарця», зобов'язана відмовитися від усіх своїх колишніх паспортів.

У Південній Америці майже така сама ситуація. Болівія та Уругвай не визнають подвійного громадянства, в Аргентині можна мати, крім аргентинського, лише іспанський або італійський паспорт. Бразилія лише в певних випадках дозволяє мати інший, окрім бразильського, документ, що посвідчує особу. Ямайка і Домініканська Республіка дозволяють подвійне громадянство, Гондурас і Мексика – ні. Чилі уклала угоду про подвійне громадянство виключно з Іспанією. ПАР, Японія і Філіппіни не визнають подвійного громадянства.

Донедавна європейськими лідерами з отримання другого громадянства були британці, але тепер у цьому їх опередили французи, бельгійці, громадяни скандинавських країн та Іспанії, що пояснюється бажанням уникнути сплати податків. При цьому в Європейському Союзі відомі того, що підштовхує європейців набувати подвійного громадянства. Тому двері до країн, які називають «податковим раєм», – Монако, Гібралтар, Андорра, Домініканська Республіка і Гренада, Брюссель планує зачинити законодавчо.

Арабські держави, наприклад, надають громадянство лише уродженцям цих країн, і для іноземця майже неможливо стати в цих державах повноправним громадянином, особливо в Алжирі, Саудівській Аравії та Арабських Еміратах. Уважається, що стосовно набуття другого громадянства найліберальнішою країною у світі є Австралія, однак при цьому тут, мабуть, найжорсткіше імміграційне законодавство.

Які ж усе-таки існують способи отримання подвійного громадянства у світі? Перший спосіб отримання подвійного громадянства – це так звана репатріація. Цей спосіб хороший, якщо ви маєте які-небудь етнічні чи родинні корені, що пов'язують вас з однією з країн ЄС, на основі яких (за наявності певних документальних доказів) ви отримуєте право на набуття громадянства конкретної країни. Цей спосіб підходить не для всіх, тому що трапляється так, що коріння й родичів не знаходиться, а тогочасні гроші й зусилля витрачені даремно. Чудовим прикладом репатріації є можливість отримання громадянства сусідньої Угорщини: це підтверджується прийняттям у 2010 р. Парламентом Угорщини Закону, яким унесено зміни до Закону Угорщини «Про громадянство» від 1993 р. [5].

У деяких інших випадках держави пропонують державні програми економічного громадянства, або громадянства за інвестиції.

Наприклад, острівна держава Сент-Кітс і Невіс, що входить до Британської Співдружності й розташована у Східній частині Карибського регіону, надає своє громадянство за інвестиції в об'єкти нерухомості вартістю від 350 до 500 тисяч доларів США. Це було запроваджено спеціальною Програмою за інвестиції в 1984 р. [6]. Паспорт цієї країни можна також отримати через грошовий внесок до Благодійного фонду Диверсифікації цукрової промисловості, «Sugar fund» – у розмірі від 200 до 400 тисяч доларів США. Розмір внеску залежить від того, чи оформлюється індивідуальне громадянство, чи громадянство в цьому мальовничому куточку Кариб хоче отримати вся родина. На сьогодні ця програма є особливо популярною. Адаже наявність у родині паспортів Сент-Кітс і Невіс надає право безперешкодного в'їзду до 87 країн світу, включаючи Західну та Східну Європу, Канаду, Південну Корею, Аргентину й інші країни. На додачу ця держава також є низько податковою юрисдикцією. Таким собі «податковим раєм» для підприємців.

Схожа державна програма діє й у Великобританії. Зокрема, у межах програми «Інвестор» громадянин іншої

держави може через кілька років отримати престижне громадянство Сполученого Королівства. Інвестору необхідно вкласти у власну справу на території цієї держави не менше ніж 200 тисяч англійських фунтів з особистих фінансових ресурсів (зайняти грошей, щоб укласти інвестицію, не вийде – усе досконально перевіряється). У перший рік інвестор повинен створити не менше ніж два нові робочі місця для британських громадян. При цьому бізнесмену доведеться брати безпосередню участь у справах фірми, обіймаючи певну керівну посаду в компанії. Однак, перш ніж усе це трапиться, варто написати пристойний бізнес-план на перші два роки. Цей документ ретельно опрацюється аналітиками, які дадуть свої висновки про реальність його втілення. Якщо питання вирішене позитивно, заявник отримує дворічний дозвіл на проживання у Великобританії. Як тільки цей термін добігає кінця, заявник отримує можливість знову звернутися за дозволом на продовження проживання. Цього разу термін збільшується до трьох років. Коли ж закінчиться й цей період, можна подавати заявку на право безстрокового проживання та ведення справ на території Британського держави, тобто на постійне місце проживання (ПМП). Після того як ви проживете і проробите у Великобританії більше ніж 6 років, можна подавати прохання на отримання громадянства, тобто стати повноправним підданим Сполученого Королівства. Підготовка до імміграції до Великобританії може зайняти приблизно 6 місяців. Строк не найдовший. За громадянство цієї країни варто поборотися: британський паспорт вважається одним із кращих у світі.

Канада входить до високорозвинених країн, і громадянство цієї держави дає суттєві переваги. Володар канадського паспорта може у вільному режимі відвідувати країни Європейського Союзу та Британської Співдружності. До того ж Канада вважається однією з найбільш благополучних у кримінальному, соціальному, економічному й фінансовому становищі. Щоправда, є тут одне «але» – оформлення канадської візи може розтягнутися на довгих два роки. Це рекордно тривалий термін. Тим не менше, багатьох цей факт не зупиняє, оскільки імміграційне законодавство Канади вважається одним із найбільш продуманих. До того ж час на проходження бюрократичних перепон можна істотно скоротити, якщо вибрати інвестиційну імміграційну програму. Ще один плюс – вона дещо простіша, ніж у тих же США або Великобританії. Отже, щоб вас прийняли як інвестора, необхідно підтвердити наявність «чистого» капіталу у 800 тисяч канадських доларів і намір половину з них вкласти в економіку цієї держави. Інвестиція робиться строком на 5 років, а гарантом її повернення є уряд Канади. На жаль, на відсотки від укладених коштів розраховувати не доводиться, оскільки вони залишаються в бюджеті країни як плата за надання громадянства. Однак наявність коштів ще не все. Варто набрати не менше ніж 35 балів за такими критеріями, як вік, досвід у бізнесі, освіта, знання мов (англійська або французька). Лягати в цьому плані не варто, оскільки ця кількість балів майже вдвічі нижча, ніж для тих, хто виїжджає до Канади за програмою професійної імміграції. Для останньої категорії визначена планка в 67 балів. Отже, у цьому разі не обов'язково створювати власну справу на території чужої країни, хоча передбачений і такий варіант. У цьому випадку вам вистачить 300 тисяч канадських доларів персонального капіталу й доказів ведення, як мінімум, спільного бізнесу на території цієї держави. При цьому ваш пакет акцій не повинен бути меншим за 30 відсотків.

Як свідчать результати запитів в основних пошуковиках, попит на паспорти цих держав у межах програм «громадянство в обмін на інвестиції» на сьогодні швидко зростає. Така популярність як серед закордонних, так і серед споживачів пострадянського простору пояснюється низкою факторів. Зокрема, люди з подвійним громадянством, коли постають перед вибором, обов'язки якої дер-

жави необхідно виконувати, а якої не виконувати, мають більшу свободу дій.

Розглянувши деякі дані щодо поширення біпатризму у світі, ставиш закономірне питання: які саме реальні переваги біпатризму на практиці та що змушує людей боротися за отримання статусу біпатрида?

Для людей, які будь-як отримують друге громадянство, певні переваги, звісно, є. Наприклад, паспорт Канади, який до вподоби українським емігрантам, надасть вам можливість вільно пересуватися Європою та США, а отримати з ним візу в Австралію – проста формальність, тобто канадський паспорт – це ідеальний документ для подорожей. Якщо ви маєте другий паспорт Панами, то вам гарантований безвізовий в'їзд до 34 країн, у тому числі країн майже всієї Європи, Латинської Америки, Греції та Кореї.

Є й економічні переваги. Змінюючи місце постійного проживання, дехто намагається уникнути високих податків. Здійснюючи підприємницьку діяльність на території однієї з держав, між якими підписана угода про уникнення подвійного оподаткування, людина може сплачувати податки в тій із них, де податок на цю господарську операцію нижчий.

Ще однією вагомою перевагою подвійного громадянства є те, що наявність кількох паспортів дає змогу впливовим людям мати «імунітет» у разі здійснення на них економіко-адміністративного тиску. Задля цього достатньо просто обрати «другою батьківщиною» державу, яка не видає своїх громадян (з якою не укладені договори про екстрадицію). Такі прецеденти мали місце в Україні вже не раз, і всім добре відомі.

Крім того, ні для кого не секрет, що для здійснення громадянином України інвестицій за кордон, він має пройти через призму дозвільних процедур. Без допомоги спеціалістів сплати чималої суми коштів – здійснити таке майже неможливо. Наприклад, для відкриття філії, або рахунку, або придбання нерухомості чи цінних паперів за кордоном, необхідно отримувати ліцензію НБУ, видачі якої передусім низка не досить приємних перевірок.

Якщо ж особа має паспорт якоїсь європейської країни, то позбавлена мороки з отриманням віз. Якщо є паспорт України й Російської Федерації, то проблем із працевлаштуванням на будівельних майданчиках Москви не виникатиме. Тобто це, на перший погляд, очевидні речі: що більше паспортів у громадянина, то комфортніше він почуватиметься в цьому світі. Крім того, «подвійники» можуть відвідати свою другу батьківщину в будь-який час, що створює кращі для них умови для розуміння повсякденних подій у країнах, до яких вони тяжіють.

Автори переконані, що солодка небезпека подвійного громадянства полягає в тому, що ці особи можуть будь-коли дуже просто перетинати державний кордон. А це становить небезпеку, адже в такому разі вони можуть заробляти і сплачувати податки в казну інших держав і, відповідно, стати об'єктом пильної зацікавленості спецслужб цих держав. Ситуації подвійного громадянства або безгромадянства аномальні й збиткові не тільки стосовно відповідних осіб, а й тому, що вони можуть породжувати й дійсно породжують конфліктні ситуації і спори між державами.

То які ж існують можливості урегулювання та боротьби з подвійним громадянством у світі? Найпоширенішим способом усунення випадків множинного громадянства, що створює юридичну невизначеність і порушує тим самим оптимальний режим правового регулювання статусу особи внутрішньодержавним правом, є оптація, що означає добровільний вибір громадянства при зміні державою, громадянином якої особа була, території. Більш ефективним способом, порівняно з внутрішньодержавними, є міжнародні договори, що укладаються державами й можуть бути спрямовані як на запобігання випадкам виникнення

множинного громадянства, так і на врегулювання його наслідків (договори про ліквідацію наслідків множинного громадянства (при наданні дипломатичного захисту, виникненні питання про обов'язкову військову службу осіб із множинним громадянством) і ліквідацію та запобігання самому множинному громадянству). Отже, проблему множинного громадянства можна розв'язати тільки або визнавши це явище, прийнявши при цьому єдиний міжнародний акт, який детально регламентував кожний аспект проблеми, або повністю ліквідувавши його шляхом застосування обов'язкової оптації одного з громадянств і встановленням норм, які запобігали б у майбутньому можливостям виникнення випадків множинного громадянства.

Висновки. Ми переконані, що на сьогодні питання біпатризму не є достатньо врегульованим міжнародними нормативно-правовими актами, а чинні норми є недостатньо дієвими, що призводить до повної свободи держав вирішувати цю проблему в межах своїх кордонів. Саме тому спостерігається абсолютно різне ставлення до подвійного громадянства. Деякі держави повністю відмовляються від нього, деякі – навпаки, заохочують і надають можливість отримати його «в дарунок» за вкладення інвестицій в економіку, бізнес, науку. Різні тенденції на міжнародній

арені зумовлені різним ступенем розвитку країн, економіки, культури, звичаїв, принципів тощо. Повна заборона біпатризму на сьогодні у світі неможлива й недоречна. У зв'язку з цим врегулювання цього питання єдиним міждержавним актом є надзвичайно складне, а можливо, і неможливе, але все ж таки автори статті можуть надати такі пропозиції:

- прийняття нормативно-правового акта обов'язкового або хоча б рекомендаційного характеру для країн певного спрямування із загальновизнаними нормами права щодо питання біпатризму (наприклад для країн Європейського Союзу), ратифікації цього акта всіма країнами-учасниками;
- прийняття внутрішньодержавних актів тільки відповідно до міжнародного документа;
- укладення якомога більшої кількості міждержавних договорів про ліквідацію й запобігання множинному громадянству; ліквідацію його наслідків; питання про надання дипломатичного захисту; проходження військової служби для осіб біпатридів тощо;
- закріплення принципів доміцілью та ефективного громадянства щодо питань, що не врегульовані договорами між державами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Європейська конвенція про громадянство // Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Доповідь від 06.11.1997 р. № ETS, № 166.
2. Конвенція, що регулює деякі питання, пов'язані з колізією законів про громадянство // Ліга Націй; Конвенція, Міжнародний документ від 12.04.1930 р.
3. Договір про Європейський Союз // Європейський Союз; Договір, Міжнародний документ від 07.02.1992 р.
4. Рішення Міжнародного суду ООН «Справа Ноттебома між Ліхтенштейном і Гватемалою» // Міжнародний суд ООН; Рішення від 18.11.1953 р.
5. Закон Угорщини «Про спрощення входу до громадянства зарубіжним угорцям» // Парламент Угорщини; Закон від 26.05.2010 р. № XLIV (2010. évi XLIV. Törvény a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról);
6. Закон «Про Громадянство Святого Крістофера і Невіса» // Парламент Святого Крістофера і Невіса; Закон № 1 від 1984 р., частина 3 (5).
7. Международное право : [учебник] / под ред. Ф.И. Кожевникова. – М. : Международные отношения, 1981. – 456 с.
8. Винокуров А.А. Развитие института гражданства: современные тенденции и конституционно-правовой опыт России : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право» / А.А. Винокуров. – М., 2006. – 31 с.
9. Сантаян Кабирадж. Проблемы двугражданства / Сантаян Кабирадж. – К. : ООО «Муждунар. фин. агентство», 1996. – 32 с.

УДК 342.11.2

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ЄДНІСТЬ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

RULE OF LAW AND UNIFORMITY OF JURISPRUDENCE

Попович М.М.,

здобувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У статті розкривається механізм забезпечення єдності судової практики у світлі доктрини верховенства права. З'ясовано роль правової визначеності, обґрунтованих очікувань, рівності, справедливості, гарантій права на незалежний і безсторонній суд у формулюванні єдиних підходів під час вирішення судами правових спорів. Розглянуто співвідношення актів Конституційного Суду України, міжнародних судів, юрисдикцію яких визнано Україною, і судів загальної юрисдикції й забезпечення єдності судової практики в Україні.

Ключові слова: верховенство права, єдність судової практики, законність, обґрунтовані очікування, правова визначеність, судова практика.

В статье раскрывается механизм обеспечения единства судебной практики в свете доктрины верховенства права. Определена роль правовой определенности, обоснованных ожиданий, равенства, справедливости, гарантий права на независимый и беспристрастный суд в формулировке единых подходов при разрешении судами правовых споров. Рассмотрено соотношение актов Конституционного Суда Украины, международных судов, юрисдикция которых признана Украиной, и судов общей юрисдикции и обеспечение единства судебной практики в Украине.

Ключевые слова: верховенство права, единство судебной практики, законность, обоснованные ожидания, правовая определенность, судебная практика.

The article reveals the mechanism of ensuring uniformity of jurisprudence in the light of the doctrine of the rule of law. The role of legal certainty, reasonable expectations, equality, equity, guarantees the right to an independent and impartial court to formulate common approaches in legal disputes courts solving. Consider the relationship acts of the Constitutional Court of Ukraine, international courts, whose jurisdiction is recognized by Ukraine and courts of general jurisdiction and ensuring uniform jurisprudence in Ukraine.

Key words: jurisprudence, legal certainty, legality, rule of law, unity of jurisprudence, reasonable expectations.